

-ARAŞTIRMA MAKALESİ-

**TÜRKİYE'DE BÜTÇE AÇIĞININ CARİ AÇIK ÜZERİNDEKİ ETKİSİNİ
YENİDEN DÜŞÜNMEK: 1990'DAN 2023'E AMPİRİK KANITLAR**

Burak DOĞANGÜN¹ & Yasin KARADENİZ²

Öz

Bütçe açığının ekonomik büyüme, enflasyon ve cari açık gibi çeşitli makroekonomik göstergeler üzerindeki etkisi literatürde güncelliğini koruyan bir tartışmadır. Bu makroekonomik göstergelerden cari açık üzerinde bütçe açığının etkisi genelde Geleneksel (Keynesyen) ve Ricardocu Görüş çerçevesinde ele alınmaktadır. Geleneksel görüş bütçe açığındaki artışın cari açığı artırıcı etkisi olduğunu ileri sürerken, Ricardocu Görüş bütçe açığının cari açık üzerinde etkili olmadığını iddia eder. Bu tartışma bağlamında bu çalışma da Türkiye’de bütçe açığının cari işlemler açığı üzerindeki etkisini araştırmayı amaçlar. Bu amaçla çalışma, 1990-2023 dönemine ilişkin yıllık verileri ARDL Sınır Testi, Maki Eşbütünleşme Testi ve FMOLS Katsayı Tahmincisi yöntemleriyle analiz eder. Sonuçlar, bütçe açığındaki 1 birimlik bir artış karşısında cari açıkta 0.41birimlik bir azalmanın ortaya çıktığını göstermektedir. Bir başka ifadeyle çalışmanın bulguları bütçe açığının cari açığa neden olacağını ileri süren geleneksel görüş ile bütçe açığının cari açığı etkilemeyeceğini iddia eden Ricardocu yaklaşımı desteklemektedir. Ayrıca sonuçlar, literatürdeki ampirik çalışmaların ortaya koyduğu bulguları da büyük ölçüde desteklemektedir. Türkiye için 1990-2023 dönemi için elde edilen bu sonucun büyük ölçüde reel döviz kuru ve özel tasarruflar kanalıyla ortaya çıkmış olması muhtemeldir. Çünkü gerçekleştirilen ek analizler sonucunda, bütçe açığının ulusal parayı reel olarak değersizleştirdiği ve özel tasarrufları ise artırdığı görülmektedir. Bu ek analizin sonuçlarına göre, bütçe açığındaki 1 birimlik artışa karşılık reel döviz kurunda 0.10’luk; özel tasarruflarda ise yaklaşık 1.03’lük bir artış meydana gelmektedir. Bu ekonometrik sonuçlar özetle, bütçe açığının reel döviz kuru ve özel tasarruflar kanalıyla cari dengeyi iyileştirdiğini ortaya koymaktadır. Son olarak, Türkiye’de bütçe açığı, cari açık, özel tasarruf ve reel döviz kuru göstergelerinin çalışmanın kapsadığı dönemdeki seyrine bakıldığında da elde edilen ekonometrik bulgularla paralellik gösterdiğini söylemek mümkündür.

Anahtar Kelimeler: *Bütçe Açığı, Cari Açık, Reel Döviz Kuru, ARDL Sınır Testi, Maki Eşbütünleşme Testi.*

JEL Kodları: C22, F32, H30.

Başvuru: 20.03.2025 **Kabul:** 15.07.2025

¹ Öğr. Gör., Amasya Üniversitesi, burak.dogangun@amasya.edu.tr, Amasya, Türkiye, ORCID No: 0000-0001-6276-8179

² Dr. Öğr. Üyesi, Amasya Üniversitesi, yasin.karadeniz@amasya.edu.tr, Amasya, Türkiye, ORCID No: 0000-0003-3087-3729

REVISITING THE EFFECT OF BUDGET DEFICIT ON THE CURRENT ACCOUNT DEFICIT IN TÜRKİYE: EMPIRICAL EVIDENCE FROM 1990 TO 2023³

Abstract

The effect of the budget deficit on various macroeconomic indicators, including economic growth, inflation, and the current account deficit, continues to be a subject of ongoing debate in the literature. Among these indicators, the relationship between the budget deficit and the current account deficit is typically analyzed within the frameworks of the Traditional (Keynesian) and Ricardian perspectives. The Traditional view suggests that an increase in the budget deficit leads to a widening of the current account deficit, whereas the Ricardian perspective argues that the budget deficit has no significant effect on the current account deficit. In this context, the present study aims to investigate the impact of the budget deficit on the current account deficit in Türkiye. To achieve this objective, annual data from 1990 to 2023 are analyzed using the ARDL Bounds Test, the Maki Cointegration Test, and the FMOLS Coefficient Estimator methods. The results reveal that a one-unit increase in the budget deficit corresponds to a 0.41-unit decrease in the current account deficit. In other words, the findings of this study do not support the Traditional view, which posits that a budget deficit leads to a widening current account deficit, nor do they align with the Ricardian perspective, which asserts that the budget deficit has no effect on the current account deficit. Moreover, the results largely contrast with those of previous empirical studies in the existing literature. It is likely that the results for Türkiye during the 1990–2023 period are primarily driven by the real exchange rate and private savings channels. Additional analyses suggest that the budget deficit induces a real depreciation of the national currency and an increase in private savings. Specifically, for every one-unit increase in the budget deficit, the real exchange rate rises by 0.10 units, while private savings increase by approximately 1.03 units. In conclusion, these econometric findings indicate that the budget deficit improves the current account balance through the real exchange rate and private savings channels. Finally, when examining the trends in the budget deficit, current account deficit, private savings, and real exchange rate indicators in Türkiye over the study period, the observed patterns appear to be consistent with the econometric findings.

Keywords: Budget Deficit, Current Account Deficit, Real Exchange Rate, ARDL Bounds Test, Maki Cointegration Test.

JEL Codes: C22, F32, H30.

“Bu çalışma Araştırma ve Yayın Etiğine uygun olarak hazırlanmıştır.”

³The Extended English Summary is located the end of the Article

1. GİRİŞ

Makroekonomik istikrarın sürdürülebilirliği açısından, bütçe açıklarının ve bu açıkların cari işlemler dengesi üzerindeki etkilerinin incelenmesi gerek gelişmiş gerekse gelişmekte olan ülkeler için oldukça önemli bir araştırma konusudur. Özellikle iktisat politikalarının koordinasyonuna dair yapılan çalışmalarda bütçe açığı ve cari açık arasındaki olası etkileşim, "ikiz açık hipotezi" çerçevesinde değerlendirilmektedir. Bu hipoteze göre, mali disiplindeki bozulmalar, yani bütçe açıklarındaki artış, dış ticaret ve cari işlemler dengesini de olumsuz yönde etkileyerek ikiz açıkların oluşmasına yol açmaktadır.

Bütçe açığındaki artışın cari işlemler açığını artırdığına yönelik yaklaşım, Keynesyen teoriyi dış sektörü de içerecek biçimde genişleten Mundell (1963) ve Fleming (1962) tarafından ortaya koyulmaktadır. Söz konusu model mali genişlemeyi ifade eden bütçe açığındaki artış, sabit ve esnek döviz kuru sistemi varsayımı altında cari açığı nasıl artırdığını açıklar. Esnek döviz kuru sisteminde bir mali genişleme, sermaye girişine bağlı olarak ulusal para biriminin değer kazanması yoluyla cari dengeyi bozmaktadır. Ancak burada sermaye hareketliliğinin yüksek ve ülkenin de global faiz oranlarını etkileyemeyecek derecede küçük olduğu varsayılır. Diğer yandan sabit döviz kuru sisteminde mali genişleme, daha yüksek reel gelir dolayısıyla artan ithalat veya artan fiyatlar dolayısıyla reel döviz kurunun düşmesi nedeniyle cari dengeyi bozabilmektedir (Miller ve Russek, 1989: 97-98).

Buna karşın, Ricardocu denklik yaklaşımı farklı bir bakış açısı sunar. Barro (1989) tarafından geliştirilen bu yaklaşım, rasyonel bireylerin bugünkü vergi kesintilerinin gelecekteki vergi yükümlülüklerini artıracaklarını öngördüğü varsayımıyla, bütçe açıklarının toplam talep üzerinde etkili olmayacağını savunur. Bu varsayımına göre bireyler, devletin yaptığı borçlanmanın gelecekte kendilerine vergi olarak döneceğini önceden hesapladıkları için daha fazla tasarruf ederler ve bu da özel tasarruflarda artışa neden olur. Bu mekanizma, bütçe açıklarının dış denge üzerinde herhangi bir etkisi olmayacağını iddia etmektedir.

Bu iki temel teorik çerçeveye rağmen, ampirik çalışmalar bütçe açığı ile cari açık arasındaki ilişki konusunda farklı ve zaman zaman çelişkili sonuçlara ulaşmaktadır. Özellikle Türkiye gibi gelişmekte olan, sermaye hareketlerine açık, dışa bağımlı ekonomilerde söz konusu ilişkinin daha karmaşık bir yapı arz ettiği görülmektedir. Türkiye ekonomisi, özellikle 1990 sonrası dönemde finansal serbestleşme süreci, dışa açıklık düzeyindeki artış ve kamu maliyesi politikalarında yaşanan dönüşümlerle birlikte önemli yapısal değişimlere sahne olmuştur. Bu süreç, bütçe açıklarının dış denge üzerindeki etkilerinin de yeniden değerlendirilmesini gerekli kılmaktadır.

Literatürde yer alan birçok çalışmada, Türkiye özelinde ikiz açık hipotezini sınamış ve çeşitli ekonometrik yöntemlerle bütçe açığı ile cari açık arasında pozitif yönlü, negatif yönlü ya da istatistiksel olarak anlamlı olmayan ilişkiler tespit edilmiştir. Bazı çalışmalarda bütçe açıklarının cari açığı artırdığı (Taş ve Yılmaz, 2015; Bilman, 2021) yönünde sonuçlara ulaşılrken; diğerlerinde aralarında anlamlı bir ilişki olmadığı ya

da ilişkinin zamanla değişkenlik gösterdiği (Kâhiloğulları ve Akça, 2021; Aksu ve Başar, 2009) belirtilir. Bu da söz konusu ilişkinin durağan bir yapıya sahip olmadığını; onun dönemsel ve yapısal faktörlerden etkilendiğini göstermektedir.

Bu çalışma, yukarıda belirtilen teorik çerçeveler ve literatürdeki çelişkili bulgular ışığında, Türkiye’de 1990-2023 dönemine ilişkin olarak bütçe açıklarının cari işlemler dengesi üzerindeki etkisini yeniden değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Çalışmanın bu dönemi kapsamının temel nedeni, 1989 yılında sermaye hareketlerinin serbest bırakılmasının ardından Türkiye ekonomisinin daha fazla dış etkilere açık hale gelmesi ve bu bağlamda bütçe ve cari açık ilişkilerinin daha belirgin bir şekilde izlenebilir olmasıdır. Ayrıca bu dönemde yaşanan ekonomik krizler, politika değişiklikleri ve küresel gelişmeler de analiz edilen ilişkinin farklı dönemsel etkilerle nasıl şekillendiğini değerlendirmek açısından önemli fırsatlar sunmaktadır.

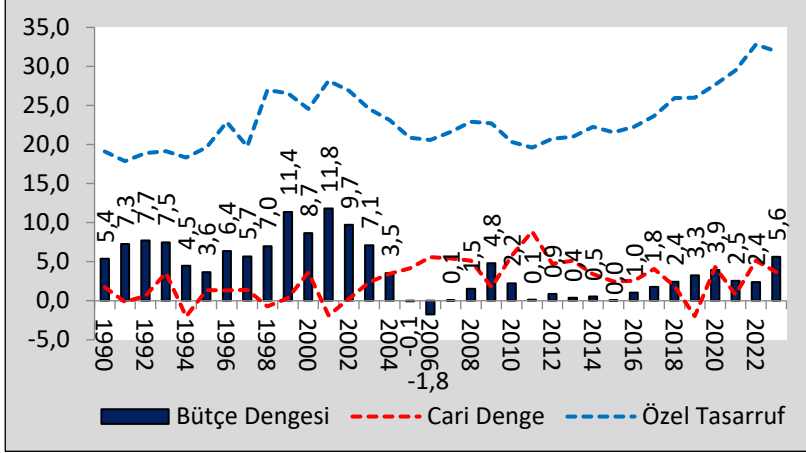
Çalışma, söz konusu ilişkiyi ampirik olarak incelemek için ARDL Sınır Testi, yapısal kırılmalı Maki Eşbütünleşme Testi ve FMOLS katsayı tahmin yöntemi gibi ekonometrik tekniklerden yararlanmakta; elde edilen bulguları literatürle karşılaştırarak değerlendirmektedir. Bu yönüyle araştırma, hem Türkiye özelinde ikiz açık tartışmasına katkı sağlamayı hem de bütçe açıklarının dış denge üzerindeki etkilerinin daha farklı analizine olanak tanımayı amaçlamaktadır.

Dört bölüm olarak tasarlanan çalışmada öncelikle konuyla ilgili mali ve ekonomik göstergelerin analiz dönemi olarak alınan 1990-2023 dönemindeki seyrine ve konuyla ilgili ampirik literatüre yer verilmektedir. İkinci ve üçüncü bölümde ise ekonometrik analizde kullanılan model ve yöntemler tanıtılarak elde edilen bulgular ortaya koyulmakta ve son bölümde bulgular tartışılmaktadır.

1.1. Türkiye’de Seçilmiş Mali ve Ekonomik Göstergelerin 1990-2023 Dönemindeki Seyri

Türkiye’de 1990-2023 dönemine ilişkin kamu kesimi borçlanma gereği (KKBG), cari açık, reel döviz kuru, yabancı sermaye girişi gibi göstergelerin incelenmesi ve birlikte değerlendirilmesi konunun anlaşılması açısından faydalı olacaktır.

Grafik 1: GSYH'ya Oranla KKBG ve Cari Açığın Seyri

Kaynak: Strateji ve Bütçe Başkanlığı (2024) ve TCMB (2024)

Grafik 1, 1990 ile 2023 yılları arasındaki dönemde Türkiye'nin GSYH'ya oranla kamu kesimi borçlanma gereği (bütçe açığı), özel tasarruf ile cari açığın yıllar içindeki seyirlerini birlikte göstermektedir.

Grafik 1'den görüldüğü üzere KKBG 2003 yılına kadar yüksek seyretmekte ve sonrasında kriz yılı olan 2009 yılı hariç oldukça düşük düzeyde gerçekleşmektedir. Hatta 2005 ve 2006 yıllarında genel kamu dengesinde fazlalık söz konusu olmaktadır. 2005-2017 arasındaki nispeten düşük düzeylerde olan KKBG, 2017 sonrası artışa geçse de esasen 2023 yılında ciddi bir bozulma gözlenmektedir.

Bu grafik, ikiz açık hipotezinin temel varsayımı olan "bütçe açığı ile cari açık arasında pozitif yönlü bir ilişki vardır" iddiasını ampirik düzlemde sorgulamak için önemli ipuçları sunmaktadır.

Grafikten elde edilen ilk dikkat çekici bulgu, 1990'lı yıllarda ve 2001 krizinde bütçe açıklarının oldukça yüksek seviyelere ulaştığı dönemlerde, cari açığın görece düşük seyrettiğidir. Özellikle 1994 ve 2001 yıllarında yaşanan ekonomik krizler sırasında mali disiplinin bozulmasına bağlı olarak kamu kesimi borçlanma gereğinde ciddi artışlar meydana gelmiştir. Ancak aynı dönemlerde cari açığın daraldığı ya da cari fazla verildiği gözlemlenmektedir.

2005-2017 yılları arasındaki döneme gelindiğinde, bütçe açıklarının oldukça düşük seviyelere gerilediği, hatta bazı yıllarda bütçe fazlası verildiği görülmektedir. Bununla birlikte bu dönemde cari açık, incelenen tüm zaman dilimlerinin en yüksek seviyelerine ulaşmıştır. Bu da, mali disiplinin sağlandığı ve bütçe açığının minimize edildiği bir dönemde dış dengenin bozulmuş olduğunu göstermektedir.

Grafiğin, ikiz açık hipotezinin Türkiye özelinde geçerliliğini sorgulamak adına önemli bir görsel kanıt sunduğunu söylemek mümkündür. Bu görüntünün, çalışmanın ekonometrik analiz sonuçlarıyla da örtüştüğü görülmektedir.

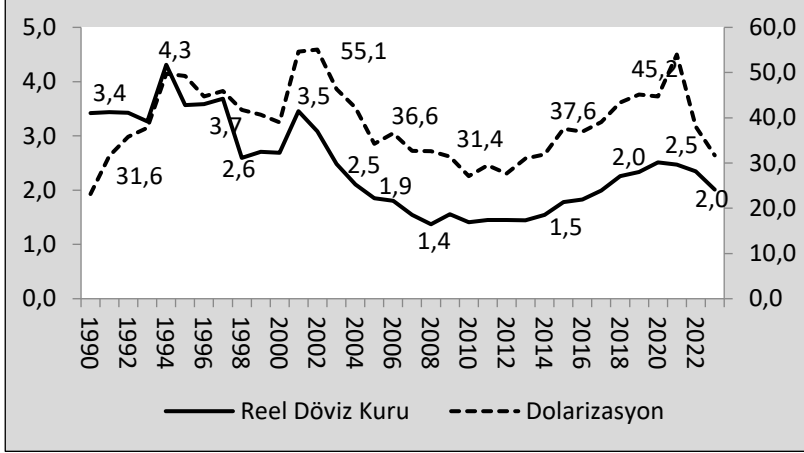
Grafik 2, 1990-2023 döneminde Türkiye'nin reel döviz kuru göstergesinin zaman içindeki değişimini göstermektedir. Reel döviz kuru, ülkenin dış ticaret rekabet gücünü etkileyen temel göstergelerden biri olup, yerli paranın diğer para birimleri karşısındaki satın alma gücünü reel fiyatlar üzerinden ortaya koyar.

Grafiğe genel olarak bakıldığında, reel döviz kurunun dönemler itibarıyla önemli dalgalanmalar gösterdiği görülmektedir. Özellikle 1994, 2001 ve 2018 krizleri gibi ekonomik şokların yaşandığı dönemlerde kurda ciddi dalgalanmalar meydana gelmiş; bu dönemlerde yerli paranın reel değeri önemli ölçüde azalmıştır. Bu da ihracatın görece ucuzlaması ve ithalatın pahalı hale gelmesiyle net ihracatın artmasına katkı sağlayacak bir gelişme olarak görülebilir. Bununla birlikte 2001 Krizi sonrasında görece uzun bir süre ulusal paranın değerlenme sürecine girdiği görülmektedir. Döviz kuru reel olarak, 1994'ten sonra 2001 yılında 3.5 ile en yüksek düzeyi gördükten sonra izleyen yıllarda neredeyse yarı yarıya düşmüştür. Daha çok nominal döviz kurundaki stabil seyirden kaynaklanan bu düşüşle birlikte dolarizasyonun da ciddi şekilde azaldığı görülmektedir. 2018 yılından itibaren bu trend tersine dönmüş ve ulusal para tekrar değer kaybetmeye başlamıştır. Ancak bu değer kaybı, 2021 yılı sonunda uygulanmaya başlanan Kur Korumalı Mevduat (KKM) sisteminin de etkisiyle sınırlı kalmıştır.

Grafik 1 ile birlikte değerlendirildiğinde, yüksek bütçe açıklarının olduğu yıllarda reel döviz kurunun da yüksek (yani TL'nin reel anlamda değersiz olduğu), buna karşılık bütçe açıklarının düşük olduğu yıllarda TL'nin reel olarak daha değerli olduğu dikkat çekmektedir. Bu bulgu, çalışmanın ortaya koyduğu temel mekanizmalardan biri olan "reel döviz kuru kanalı"nı desteklemektedir. Bütçe açıklarının TL'deki reel değer kaybına yol açması, bu açıkların dış denge üzerinde dengeleyici (iyileştirici) bir rol oynamasına aracılık etmektedir.

Reel döviz kuru kanalının bu şekilde işlemesi, Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde oldukça anlamlıdır. Çünkü bu ülkelerde kur politikaları, sermaye hareketlerinden ve kamu maliyesi uygulamalarından doğrudan etkilenir. Nitekim bu çalışmada da reel döviz kurunun bütçe açığıyla pozitif yönlü ve anlamlı bir ilişkisi olduğu, ekonometrik olarak tespit edilmektedir. Bütçe açığındaki 1 birimlik artış, reel döviz kurunu yaklaşık 0.10 birim artırmakta, bu da net ihracat kanalı üzerinden cari dengeyi güçlendirmektedir.

Grafik 2: Reel Döviz Kurunun Seyri

Kaynak: TCMB (2024) ve World Bank (2024)

Grafik 1 ve Grafik 2 birlikte değerlendirildiğinde; cari açık ile reel döviz kurunun seyri ikiz açık hipotezinin öngörüsüne uygun görünmektedir. Buna karşılık KKBG ile cari açığın seyri ise bu öngörünün tersi bir görünüm arz etmektedir.

2. LİTERATÜR ÖZETİ

Türkiye’de bütçe açığı (BA) ile cari açık (CA) arasındaki ilişkiye yönelik yapılan çalışmalardan bazıları her iki değişkenin de birbirinin üzerinde etkili olduğunu, diğer bir ifadeyle geleneksel görüşün geçerliliğini ortaya koymaktadır. Bu çalışmalardan biri Ay vd. (2004) tarafından 1992-2003 dönemi için yapılan Granger nedensellik ve regresyon analizini kapsayan çalışmadır. Çalışmanın analiz sonuçları, bütçe dengesi ile cari denge arasında karşılıklı nedensellik ilişkisini ortaya koyarken; her iki değişkende meydana gelen artışın da diğerini pozitif yönde etkilediğini göstermektedir. Bununla birlikte Kılavuz ve Dumrul (2012)’un 2006:1 – 2010:12 dönemini kapsayan VAR temelli Granger nedensellik analizi sonuçları da iki değişken arasında benzer bir nedensellik ilişkisini ortaya koymaktadır. Aydın ve Afsal (2018), 1975-2015 dönemi için yaptıkları Toda-Yamamoto testi sonucunda, BA ve CA arasında karşılıklı nedensellik tespit etmektedirler. Erer (2022) ise Ocak 1998 – Aralık 2021 dönemi için yaptığı zamanla değişen nedensellik analiziyle aynı sonuca ulaşmaktadır.

Konuyla ilgili literatürde yer alan çalışmalardan birçoğu BA’dan CA’ya doğru bir nedensellik olduğu, diğer bir deyişle geleneksel görüşün geçerli olduğuna ilişkin bulgular sunmaktadır. Bu çalışmalardan biri, Sever ve Demir (2007) tarafından yapılan çalışmadır. Çalışmada VAR yöntemi ve Granger nedensellik testi ile yapılan analiz sonuçları, 1987-2006 dönemi için Türkiye’de bütçe açığının faiz ve döviz kuru kanalıyla cari açığı artırdığını ortaya koymaktadır. Benzer bir sonuca Ümit ve Yıldırım (2008) tarafından VAR yöntemiyle 1987:1 – 2005:4 dönemi için yapılan

çalışmada rastlanmaktadır. Başka bir çalışmada Uysal ve Topallı (2007), 1974-2004 dönemi için yaptıkları Granger nedensellik testi sonucunda BA'dan CA'ya tek taraflı bir ilişkiyi ortaya koymuştur. Bununla birlikte Mangır (2012) 1980-2011 dönemi için ve Özmen ve Biçer (2015) ise 1980-2014 dönemi için yaptıkları Granger nedensellik analizi sonucunda benzer bir sonuca ulaşmıştır. Aynı sonuca ulaşan güncel çalışmalardan biri de İnançlı ve Torusdağ (2021) tarafından 1990-2019 dönemi için Hacker ve Hatemi-J (2006) nedensellik testiyle yapılan çalışmadır. Aynı sonucu 1974-2022 dönemi için Toda-Yamamoto nedensellik testiyle ortaya koyan diğer bir güncel çalışma ise Akan (2024)'a aittir.

Literatürde CA'dan BA'ya şeklinde bir nedenselliğe yönelik kanıtlar sunan çalışmalara da rastlanmaktadır. Bunlardan biri İyidoğan ve Erkam (2013) tarafından 1987-2005 dönemi için yapılan çalışmadır. Çalışmada yapılan Granger nedensellik analizi sonucunda, bütçe dengesinden cari dengeye doğru bir nedensellik olmadığı; ancak cari dengeden bütçe dengesine doğru bir nedenselliğin olduğu bulgusu ortaya koymuştur. Aynı sonuca ulaşan diğer bir çalışma da Karas (2024) tarafından 1975-2020 dönemi için Granger nedensellik testiyle yapılan çalışmadır. Bununla birlikte BA ile CA arasında herhangi bir nedensellik ilişkisi bulunmadığını tespit eden çalışmalar da bulunmaktadır. Bunlardan Üzümcü ve Kanca (2013), 1980-2012 dönemi için; Şahin (2015), 1995:1 – 2013:1 dönemi için yaptıkları Granger nedensellik testi sonucunda iki değişken arasında nedensellik ilişkisi bulunmadığını göstermektedirler. Aynı sonuca aynı yöntemle 1980-2022 dönemi için ulaşan güncel bir çalışma da Şen (2024) tarafından yapılan çalışmadır. Diğer yandan Yılmaz ve Tütüncü (2020) tarafından 1975-2017 dönemi için yapılan Hacker ve Hatemi-J (2006) bootstrap nedensellik testi sonucunda bütçe açığından cari açığa bir nedensellik ilişkisi olmadığı ortaya koyulmaktadır. Ancak aynı çalışmada yapılan zamanla değişen nedensellik analizi sonuçları, 1980-2008 için BA'dan CA'ya nedensellik ilişkisinin varlığını göstermektedir.

Literatürde konuyla ilgili nedensellik testi dışındaki yöntemlerle yapılan çalışmalar da mevcuttur. Bunlardan Aksu ve Başar (2009) tarafından 1994:9 – 2008:9 dönemi için yapılan ARDL Sınır testi analizi sonucunda, bütçe açığının dış ticaret açığı üzerinde önemli bir rolü bulunmadığı bulgusu ortaya koyulmuştur. Aynı yöntemin 2006:1–2019:4 dönemi için kullanıldığı Kâhiloğulları ve Akça (2021)'ya ait çalışmada da benzer bir tespit yapılmaktadır. Aynı yöntemle yapılan diğer bir çalışmada da Bolat vd. (2011) 1998:1 – 2010:4 dönemi için uzun dönemde bütçe açığının cari açık üzerinde istatistiki olarak anlamlı bir etkisinin olmadığını ortaya koymaktadır. Ancak yazarlar bu sonuca %5 anlamlılık düzeyi üzerinden ulaşmaktadır. Anlamlılık düzeyi %10 olarak alındığı takdirde bütçe açığındaki artışa karşılık cari açığın da arttığı sonucu ortaya çıkmaktadır. Buna karşılık kısa dönem sonuçları ise, bütçe açığındaki artışın cari açığı artırdığını göstermektedir. İpek ve Kızılgöl (2016) tarafından 2004:1 – 2014:3 dönemi için yapılan ARDL Sınır Testi sonuçları da bütçe açığındaki artış karşısında cari açığın da arttığını göstermektedir. Taş ve Yılmaz (2015) tarafından 1975-2013 dönemi için yapılan Johansen Eşbütünleşme yöntemi sonuçları da aynı bulguları ortaya koymaktadır. Benzer bir sonuca ulaşan güncel bir çalışma da Bilman (2021) tarafından 2006:1 – 2020:2 dönemi için yapılan çalışmadır.

Çalışmada yapılan fourier eşbütünleşme analizi ve katsayı tahmin sonuçları bütçe dengesi ve cari denge arasında eşbütünleşme ilişkisi bulunduğunu ve bütçe dengesindeki bir iyileşmeye karşılık cari dengede de iyileşme olduğunu göstermektedir.

Bu çalışmayla benzer sonuçlara ulaşan bazı uluslararası çalışmalar bulunmaktadır. Bunlardan biri Aloryito vd. (2016) tarafından 41 Sahra Altı Afrika ülkesi için yapılan ve 2000-2012 dönemini kapsayan çalışmadır. Yazarlar, sistem GMM yöntemini kullanarak mali açıkların cari işlemler açığını artırmak yerine iyileştirme eğiliminde olduğunu, dolayısıyla bu iki değişken arasında negatif bir ilişkinin bulunduğunu ortaya koymuştur.

Kim ve Roubini (2008) tarafından Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve 1973-2004 dönemi için yapılan VAR analizi sonuçları, genişleyici maliye politikası şoklarının cari dengeyi iyileştirdiğini ortaya koymaktadır. ABD için yapılan bir başka çalışmada Erceg vd. (2005) ise, bütçe açığının dış ticaret dengesi üzerinde bozucu etkisini ortaya koymakla birlikte bu etkinin çok düşük düzeyde olduğunu vurgulamaktadır.

3. YÖNTEM

Çalışmada 1990-2023 dönemi yıllık verileri kullanılmaktadır. Bütçe açığı (BA) olarak Kamu Kesimi Borçlanma Gereği (KKBG)/GSYH değişkeni ile Özel Tasarruflar/GSYH (ÖTAS) değişkenleri Strateji ve Bütçe Başkanlığı (2024) veri tabanlarından; cari açık/GSYH (CA) değişkeni ise TCMB (2024) veri tabanından elde edilmiştir. Diğer bir değişken olan reel döviz kuru (RKUR) değişkeni ise, Merkez Bankası (2024) veri tabanından alınan nominal dolar satış kuru ve World Bank (2024) veri tabanından alınan deflatör kullanılarak oluşturulmuştur.

Çalışmada kullanılan ana model şu şekildedir:

$$\textbf{Model 1: } CA = \alpha + \beta_1 BA + \varepsilon \quad (1)$$

Model 1'den elde edilen sonucun değerlendirilebilmesi için ikinci ve üçüncü modeller şu şekilde oluşturulmuştur:

$$\textbf{Model 2: } RKUR = \alpha + \beta_1 BA + \varepsilon \quad (2)$$

$$\textbf{Model 3: } ÖTAS = \alpha + \beta_1 BA + \varepsilon \quad (3)$$

Modellerde yer alan değişkenlerin birim kök özellikleri, Lee ve Strazicich (2003) ve Phillips-Perron testi ile sınanmaktadır.

Standart Dickey-Fuller denklemlerinden hareketle Phillips-Perron testi, t_δ test istatistiğini modifiye etmekte ve test istatistiği şu şekilde hesaplanmaktadır (Mert ve Çağlar, 2019: 101):

$$\tilde{t}_\delta = t_\delta \left(\frac{\gamma_0}{f_0} \right)^{1/2} - \frac{T(f_0 - \gamma_0)S_{\hat{\delta}}}{2f_0^{1/2}s} \quad (4)$$

Burada $H_0: \delta = 0$ hipotezi, $H_s: \delta < 0$ alternatif hipotezine karşı test edilir. Test istatistiği MacKinnon (1996) kritik değerlerinden küçük olduğunda temel hipotez reddedilir.

Lee ve Strazicich (2003)'in yapısal kırılmalar altında durağanlığı sımayan testinde;

$$y_t = \delta Z_t + X_t \text{ ve } X_t = \beta X_{t-1} + \varepsilon_t \quad (5)$$

şeklindeki denklemden yola çıkılarak LM prensibine göre model şu şekilde tahmin edilir:

$$\Delta y_t = \delta \Delta Z_t + \phi \hat{S}_{t-1} + u_t \quad (6)$$

Burada $\hat{S}_t = y_t - \hat{\Psi}_x - Z_t \hat{\delta}$ $t=2, \dots, T$ 'dir. $\hat{\Psi}_x$ de $y_1 - Z_1 \hat{\delta}$ ile gösterilmektedir.

Eşitlik (2)'deki ΔZ_t Model A (Düzeyde kırılma) için $Z_t = [1, B_t]$; Model C (Düzeyde ve trendde kırılma) içinse $Z_t = [1, B_t, D_t]$ olur.

Burada $B_t = \Delta D_t$ ve $D_t = \Delta D T_t$ 'dir.

$\phi = 0$ şeklinde tanımlanan birim kök temel hipotezi test edilir.

Analizde kullanılan serilerin, $I(1)$ olmak koşuluyla farklı durağanlık seviyelerinde olması durumunda Pesaran, Shin ve Smith (2001) tarafından geliştirilen ARDL yönteminin kullanılması uygun olmaktadır. Bu yöntemde eşbütünleşmenin olmadığı şeklindeki temel hipotez F-sınır testiyle sınanmaktadır. Bu test istatistiği üst kritik değerden büyük olduğunda temel hipotez reddedilmektedir. Temel ARDL modelinden hareketle elde edilen ve çalışmada kullanılan koşullu hata düzeltme modeli şu şekildedir (Mert ve Çağlar, 2019: 279-282):

$$CA_t = \alpha_0 + t + \sum_{i=1}^p \psi_i CA_{t-i} + \sum_{j=0}^{q_1} \beta_{1j} BA_{t-j} + \varepsilon_t \quad (7)$$

Burada α_0 sabit terimi, ψ bağımlı değişkenin gecikmeli değerlerinin katsayılarını ve ε_t ise hata terimini göstermektedir. Modelin gecikme sayıları olan p, q_1, q_2 ise AIC ve SIC gibi bilgi kriterleri yardımıyla karar verilebilir.

Kalıntı temelli Maki (2012) kırılmalı eşbütünleşme testinde 4 model vasıtasıyla eşbütünleşme ilişkisi test edilir. Bu modeller⁴:

Düzeyde kırılma

⁴ Burada yer alan modeller Çil ve Dülger (2017)'de gösterildiği şekildedir.

$$y_t = \mu + \sum_{i=1}^k \mu_i \varphi_{it} + \beta' y_{2t} + \varepsilon_t \quad (8)$$

Trendli sabitte kırılma

$$y_t = \mu + \sum_{i=1}^k \mu_i \varphi_{it} + \gamma t + \beta' y_{2t} + \varepsilon_t \quad (9)$$

Rejim Değişikliği

$$y_t = \mu + \sum_{i=1}^k \mu_i \varphi_{it} + \beta' y_{2t} + \sum_{i=1}^k \beta' y_{2t} \varphi_{it} + \varepsilon_t \quad (10)$$

Trendli rejim değişikliği

$$y_t = \mu + \sum_{i=1}^k \mu_i \varphi_{it} + \gamma t + \sum_{i=1}^k \gamma_i' t \varphi_{it} + \beta' y_{2t} + \sum_{i=1}^k \beta' y_{2t} \varphi_{it} + \varepsilon_t \quad (11)$$

Testte, “eşbütünleşme yoktur” temel hipotezi “i kırılma ile eşbütünleşme vardır” hipotezine karşı sınanmaktadır.

Birinci farkında durağan ve aralarında eşbütünleşme ilişkisi olan serilerin uzun dönem katsayı tahminleri için FMOLS (Fully Modified Ordinary Least Squares) yönteminin, kullanımı uygun olmaktadır. Bu yöntem klasik OLS regresyonunda yarı parametrik düzeltmeler yaparak, otokorelasyon ve içsellik problemini ortadan kaldırmaktadır. Bir OLS regresyonunda yanlılık etkilerini kernel tahminci $\hat{\Delta}_{0x}^+$ ile düzelten FMOLS tahmincisinin gösterimi ise şu şekildedir (Phillips, 1995: 1034):

$$\hat{A}^+ = (Y^{+'}X - T\hat{\Delta}_{0x}^+)(X')^{-1} \quad (12)$$

4. BULGULAR

Tablo 1’de ekonometrik olarak analiz edilen modellerde kullanılan değişkenlere ilişkin tanımlayıcı istatistikler yer almaktadır. Tabloda yer alan bilgilere göre bütçe açığı (BA) dönem içerisinde ortalama olarak yaklaşık %4.1 olarak gerçekleşmekte ve en yüksek %11.8 değerine ulaşmaktadır. Ayrıca dönem içerisinde %1.76’lık bir fazlalık da söz konusudur. Dönem içerisinde ortalama %2.59 olarak gerçekleşen cari açık (CA) ise en yüksek %8.9’luk değere ulaşmaktadır. Buna karşılık dönem içerisinde yaklaşık %2’lik bir cari fazla da söz konusudur. Bütçe açığının en yüksek değeri 2001’deki ekonomik krize ve cari açığın en düşük değerleri ise 1994’teki ekonomik krize denk gelmektedir.

Tablo 1: Değişkenlere İlişkin Tanımlayıcı İstatistikler

	BA	CA	RKUR	ÖTAS
Ortalama	4.09	2.59	2.43	23.25
En Büyük Değer	11.80	8.87	4.31	32.81
En Küçük Değer	-1.76	-2.01	1.37	17.87
Standart Sapma	3.48	2.50	0.82	3.86
Gözlem	34	34	34	34

Tablo 2’de modellerde kullanılan değişkenlere ilişkin yapısal kırılmayı dikkate almayan Phillips-Perron testine ilişkin sonuçlar yer almaktadır. Sonuçlara göre (CA) değişkeni düzeyde; (BA), (RKUR) ve (ÖTAS) değişkeni ise birinci farkında durağandır.

Tablo 2: Phillips-Perron Birim Kök Testi Sonuçları

	Sabitli Model		Sabitli & Trendli Model	
	Düzye	Fark	Düzye	Fark
CA	-3.93 ^a	-	-4.41 ^a	-
BA	-1.84	-4.88 ^a	-2.01	-4.83 ^a
RKUR	-1.47	-6.51 ^a	-1.64	-6.52 ^a
ÖTAS	-0.99	-6.69 ^{***}	-1.69	-6.65 ^{***}

Not: a, %1 anlamlılık düzeyini göstermektedir. Kritik değerler %1, %5 ve %10 anlamlılık düzeyinde sabitli & trendli model için sırasıyla -4.26, -3.55 ve -3.20; sabitli model için sırasıyla -3.64, -2.95 ve -2.61’dir.

Modellerde yer alan değişkenlere ilişkin yapısal kırılmayı dikkate alan birim kök testinin sonuçları Tablo 3’te gösterilmektedir. Buna göre CA değişkeni hem A hem C modelinde düzeyde birim kök içermemektedir. Buna karşılık BA, RKUR ve ÖTAS değişkenleri her iki modele göre de düzeyde birim kök içermekte ve birinci farkında durağanlaşmaktadır.

Tablo 3: Lee ve Strazicich (2003) Çift Kırılmalı Birim Kök Testi Sonuçları

Düzey					
Değişken	İstatistik	Kırılma Tarihi	Kritik Değerler		
			1%	5%	10%
Model A					
CA	-4.13***	2001-2013			
BA	-2.89	1995-2009	-4.07	-3.56	-3.29
RKUR	-2.36	1997-2002			
ÖTAS	-2.32	2002-2004			
Model C					
CA	-6.91**	2002-2012	-6.97	-6.28	-5.99
BA	-5.27	1999-2011	-7.00	-6.18	-5.82
RKUR	-4.41	2005-2016	-6.97	-6.28	-5.99
ÖTAS	-3.91	1997-2012	-7.00	-6.18	-5.82
Birinci Fark					

Değişken	İstatistik	Kırılma Tarihi	Kritik Değerler		
			1%	5%	10%
Model A					
BA	-4.62***	1994-2004	-4.07	-3.56	-3.29
RKUR	-5.05***	1994-1996			
ÖTAS	-7.44***	1994-1998			
Model C					
BA	-6.20*	1994-2005	-7.19	-6.31	-5.89
RKUR	-6.94***	1995-2014	-6.69	-6.15	-5.79
ÖTAS	-6.74**	1994-2003	-6.75	-6.11	-5.78

Not: a ve c sırasıyla %1 ve %10 düzeyinde anlamlılığı göstermektedir

Model 1’de yer alan değişkenlerin birim kök özellikleri dolayısıyla kullanımı uygun olan ARDL Sınır Testine ilişkin eşbütünleşme sonucu Tablo 4’te gösterilmektedir. Sonuca göre F istatistik değeri %1 anlamlılık düzeyinde kritik değerden büyüktür (13.39>8.96). Bu nedenle serilerin eşbütünleşik olduğu söylenebilmektedir. Ayrıca hata düzeltme sayısı negatif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlıdır.

Tablo 4: Model 1 İçin F Testi ve Hata Düzeltme Sonuçları

F-statistics	Signif.	I(0)	I(1)	CointEq(-1)
13.39 ^a	5%	5.29	6.17	-0.90 ^b (0.000)
	1%	7.87	8.96	

Not: Parantez içi olasılık değerleridir. Uygun gecikme uzunluğu schwarz bilgi kriterine göre seçilmiştir. Sabitli model esas alınmıştır.

^a t-istatistik -5.10 ve %1 düzeyinde anlamlıdır.

^b t- istatistik -5.26 ve %1 düzeyinde anlamlıdır.

Model 1 için yapılan ARDL sınır testine ilişkin tanısal testler Tablo 5’te yer almaktadır. Tablodaki sonuçlardan modelde otokorelasyon problemi bulunmadığı ve sabit varyans koşulunun sağlandığı anlaşılmaktadır. Bununla birlikte model kurma hatası bulunmamakta ve kalıntılar da normal dağılmaktadır.

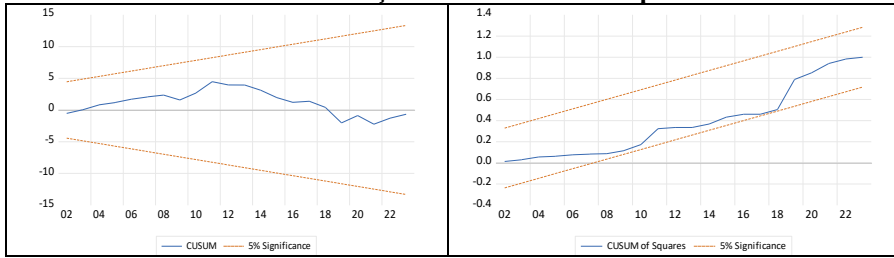
Tablo 5: ARDL Sınır Testine İlişkin Tanısal Testler

Testler	İstatistik	Olasılık
Breusch-Godfrey Otokorelasyon LM Test	0.19	0.9075

Breusch-Pagan-Godfrey Değişen Varyans Testi	0.99	0.9101
Ramsey Reset Testi	1.41	0.2455
Jarque – Bera Normallik Testi	1.33	0.5130

Grafik 4'te Model 1'e ilişkin Cusum ve Cusumq grafikleri yer almaktadır. Bu grafiklerden görüldüğü üzere kurulan ARDL modelinde %5 güven aralığında istikrar koşulu sağlanmaktadır.

Grafik 4: Model 1'e İlişkin Cusum ve Cusumq Grafikleri

Aralarında eşbütünleşme ilişkisi bulunan değişkenlere ilişkin uzun dönem katsayıları Tablo 6'da gösterilmektedir. Buradaki sonuç, istatistiksel olarak %1 anlamlılık düzeyinde, bütçe açığındaki (BA) 1 birimlik artış karşısında cari açığa (CA) 0.41 birimlik bir azalma meydana geldiğini göstermektedir.

Tablo 6: Uzun Dönem Katsayı Sonuçları

Bağımlı Değişken: CA	Katsayı	t-İstatistiği	Olasılık Değeri
BA	-0.41	-3.46	0.0018
du94	-5.27	-2.09	0.0461
du01	-2.14	-0.78	0.4422

Model 2'de yer alan ve birinci farkında durağan olan (BA) ve (RKUR) değişkenleri ile Model 3'te yer alan (BA) ve (ÖTAS) değişkenleri arasındaki eşbütünleşme ilişkisinin varlığını tespit etmeye yönelik Maki (2012) eşbütünleşme Tablo 7'de yer almaktadır. Sonuçlara göre Model 2'deki değişkenler arasında sadece trendli sabitte kırılma modelinde ve üç yapısal kırılma altında eşbütünleşme ilişkisinin varlığı tespit edilmektedir. Model 3'te ise rejim değişikliği modelinde bir yapısal kırılma altında eşbütünleşme ilişkisi bulgusu elde edilmektedir.

Tablo 7: Kırılmalı Eşbütünleşme Testi Sonuçları

Model 2	Model 3
---------	---------

Test İstatistiği	-5.731 ^b			-6.122 ^a		
Kırılma Tarihleri	1998-2007-2013			2005		
Kritik Değerler	1%	5%	10%	1%	5%	10%
	-5.833	-5.373	-5.106	-5.457	-4.895	-4.626

Not: a ve b %1 ve %5 düzeyinde anlamlılığı göstermektedir. Sonuçlar Model 2 için trendli sabitte kırılma ve Model 3 için rejimde kırılma modeline aittir. Diğer modellere ilişkin sonuçlara, istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunamadığından yer verilmemektedir.⁵

Aralarında eşbütünleşme ilişkisi tespit edilen değişkenlere ilişkin yapısal kırılma tarihleri de dâhil edilerek hesaplanan katsayı sonuçları Tablo 8 ve Tablo 9'da gösterilmektedir. Sonuçlara göre kırılma tarihlerine göre oluşturulan kukla değişkenler de istatistiksel olarak anlamlıdır.

Tablo 8: Model 2 Uzun Dönem Katsayı Sonuçları (FMOLS)

Bağımlı Değişken:	Katsayı	t-İstatistiği	Olasılık Değeri
RKUR			
BA	0.102	4.69	0.0000
dum98	-1.121	-4.18	0.0000
dum07	-0.590	-2.34	0.0204
dum13	0.519	1.90	0.0033

Not: Gecikme uzunluğu AIC kriterine göre ve bant genişliği Andrews yöntemine göre seçilmiştir.

Tablo 8'deki sonuç, bütçe açığındaki bir artış karşısında reel döviz kurunda da bir artış meydana geldiğini göstermektedir. Buna göre istatistiksel olarak %1 önem düzeyinde, bütçe açığındaki bir birimlik artış karşısında reel döviz kurunda yaklaşık 0.10 birimlik bir artış meydana gelmektedir.

Tablo 9. Model 3 Uzun Dönem Katsayı Sonuçları (FMOLS)

Bağımlı Değişken:	Katsayı	t-İstatistiği	Olasılık Değeri
ÖTAS			
BA	1.027	2.33	0.0271
dum05*BA	1.654	2.06	0.0481
dum05	3.98	1.08	0.2889

⁵ İlgili sonuçlar, talep edilmesi durumunda yazarlar tarafından sağlanacaktır.

Not: Gecikme uzunluğu AIC kriterine göre ve bant genişliği Andrews yöntemine göre seçilmiştir

Tablo 9'daki sonuç, bütçe açığındaki bir artış karşısında özel tasarruflarda bir artış meydana geldiğini göstermektedir. Buna göre istatistiksel olarak %5 önem düzeyinde, bütçe açığındaki bir birimlik artış karşısında özel tasarruflarda yaklaşık 1.03 birimlik bir artış meydana gelmektedir.

5.TARTIŞMA

1990-2023 döneminde Türkiye'de belli başlı ekonomik göstergeler incelendiğinde, yüksek bütçe açıklarının söz konusu olduğu tarihlerde nispeten reel döviz kurunun yüksek ve cari açığın ise düşük olduğu gözlenmektedir. Buna karşılık bütçe açığının düşük seyrettiği dönemlerde ise bu durumun tersi bir görüntü söz konusudur. Bu durum bütçe dengesindeki gelişmelerin yabancı sermaye girişi üzerinde etkisi olabileceğini düşündürmektedir. Diğer bir ifadeyle sermaye girişinin, yüksek bütçe açığı dolayısıyla yüksek faizden ziyade mali disiplinin sağlanması dolayısıyla artan kredibiliteye daha duyarlı gibi görünmektedir. Dolayısıyla bütçe açıklarının cari işlemler açığı üzerindeki etkisine ilişkin ortaya koyulan geleneksel ve Ricardocu yaklaşımların her ikisinin de tek başına açıklayıcı olamayabileceği anlaşılmaktadır. Bu çalışmanın temel bulgusu olan "bütçe açığındaki artışın cari açığı azaltıcı etkisi", ikiz açık hipotezine ters bir görünüm sergilemektedir ve bu durum literatürde alışılmış bulgularla çelişmektedir. Bu çelişkinin olası nedenlerinin değerlendirilmesi, çalışmanın özgün katkısı açısından büyük önem taşımaktadır.

Ekonometrik analiz sonuçları, bütçe açığındaki artışların, özellikle reel döviz kuru ve özel tasarruflar üzerindeki etkileri üzerinden cari işlemler dengesini olumlu yönde etkilediğini göstermektedir. Benzer sonuçlara ulaşan birkaç çalışma da buna ilişkin ampirik kanıtlar sunmaktadır (Aloryito vd., 2016; Erceg vd., 2005; Kim ve Roubini, 2008). Reel döviz kurundaki artış, yerli para biriminin reel değer kaybını ifade etmekte ve bu durum ihracatı teşvik ederken ithalatı sınırlandırarak net ihracatın artmasına neden olmaktadır. Dolayısıyla, bu gelişme doğrudan cari işlemler dengesinde iyileşmeye neden olmaktadır. Öte yandan, artan bütçe açıklarının özel tasarruflar üzerinde pozitif bir etkisi olduğu gözlenmekte, bu da iç tasarruf oranını artırarak dış finansman ihtiyacını azaltıcı bir rol oynamaktadır.

Bu bulgular, Türkiye özelinde dış açık bir ekonomide, mali politikaların döviz kuru ve tasarruf davranışları üzerinden dış dengeyi etkileyebileceğini göstermektedir. Sermaye hareketlerinin serbest bırakıldığı bir dönemde, bütçe açığı gibi iç denge unsurlarının dış denge üzerindeki etkileri daha karmaşık dinamiklerle şekillenmektedir. Özellikle yabancı sermaye girişlerinin artmasının, bütçe disiplininin sağlanmasıyla birlikte ülke risk primlerinin azalması sayesinde mümkün olduğu söylenebilir. Bu da TL'nin değer kazanmasına ve ithalatın cazip hale gelmesine neden olabilmektedir. Diğer yandan bu çalışmanın bulguları, yüksek bütçe açıklarının dönemsel olarak TL'yi reel anlamda değersizleştirdiğini ve bunun cari işlemler dengesine olumlu katkı sunduğunu göstermektedir.

Sonuç olarak, elde edilen bulgular bütçe açığı ile cari açık arasında beklenen pozitif yönlü ilişkinin tersine döndüğü, yani negatif yönlü bir ilişkinin var olduğunu göstermektedir. Bu durumun altında yatan nedenler yapısal kırılmalar, ekonomik kriz dönemleri, dış ticaret yapısındaki değişim ve sermaye hareketlerindeki esneklik gibi birçok faktörle ilişkili olabilir. Bu bulgular, bütçe politikalarının tasarımı ve döviz kuru ve tasarruf eğilimlerinin dikkate alınması gerektiğini, aksi halde literatürdeki klasik yaklaşımlarla açıklanamayacak sonuçlarla karşılaşılabilceğini ortaya koymaktadır.

SONUÇ

Bu çalışmada, Türkiye’de 1990-2023 döneminde bütçe açığının cari işlemler açığı üzerindeki etkisi ampirik yöntemlerle analiz edilmiş ve elde edilen bulgular literatürde yaygın olarak kabul gören ikiz açık hipotezine meydan okuyan nitelikte olmuştur. ARDL sınır testi, Maki eşbütünleşme testi ve FMOLS katsayı tahmini gibi ekonometrik yöntemlerin kullanımı ile ulaşılan sonuçlara göre, bütçe açığındaki bir birimlik artış, cari işlemler açığında 0.41 birimlik bir azalmaya neden olmaktadır.

Bu durum, geleneksel yaklaşımın öne sürdüğü bütçe açığından cari açığa pozitif yönlü ilişkinin aksine, bütçe açıklarının cari denge üzerinde iyileştirici bir etki yarattığını göstermektedir. Söz konusu sonucun, özel tasarruflar ve reel döviz kuru kanalıyla ortaya çıktığı ampirik olarak gösterilmekte ve bütçe açıklarının özel tasarruflarda artışa ve ulusal paranın reel değer kaybına neden olduğu tespit edilmektedir. Bu iki değişkenin de cari açığı azaltıcı yönde etkiler yarattığı anlaşılmaktadır.

Çalışmanın bulguları, mevcut literatürdeki çoğu çalışmayla farklılık göstermekte olup, bu farklılık büyük ölçüde analiz döneminin uzunluğu, yöntemsel tercihler ve yapısal kırılmaların dikkate alınması gibi faktörlerden kaynaklanıyor olabilir. Bu nedenle, Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde bütçe açıklarının dış denge üzerindeki etkilerini analiz ederken, sadece geleneksel modellerle sınırlı kalmadan, daha kapsamlı ve çok değişkenli modellerle yaklaşımlar geliştirilmesi gerektiği ortaya çıkmaktadır. Gelecek çalışmalar açısından, bu çalışmada kullanılan veri setinin genişletilmesi, çeyreklik verilerle daha detaylı analizlerin yapılması ve özellikle yapısal kırılmaların daha belirgin biçimde ele alınması önerilmektedir.

Genel olarak çalışmanın ortaya koyduğu temel sonuç şudur: Türkiye’de bütçe açığı, dönemin koşullarına bağlı olarak cari açık üzerinde artırıcı değil, azaltıcı bir etki yaratabilmekte ve bu etki büyük ölçüde döviz kuru ve tasarruf davranışları kanalıyla gerçekleşmektedir. Bu sonuç, ikiz açık hipotezinin her ülke ve dönem için evrensel olarak geçerli olmayabileceğini ve bu ilişkinin daha çok ülkeye özgü koşullar çerçevesinde değerlendirilmesi gerektiğini göstermektedir. Bu bağlamda söz konusu dönemde Türkiye ekonomisi için cari açıkla mücadelede ikiz açık hipotezinin öngördüğü şekilde sıkı bütçe politikasının geçerli bir araç olmadığı söylenebilmektedir. Dahası gevşek bütçe politikasının cari açığı azaltmada daha etkili olduğu görülmektedir. Ancak burada bütçe açığı ve cari denge arasındaki ilişkinin

doğrusal olmayabileceği de göz önünde bulundurulmalıdır. Söz gelimi bu ilişki belirli bir eşikten sonra tersine dönebilir. Diğer bir ifadeyle bütçe açığındaki artış belirli bir eşikten sonra cari açıkta da artışa neden olabilir. Bu şekilde doğrusal olmayan bir ilişkinin var olma ihtimali gelecek çalışmalar için önemli bir araştırma konusu olabilir.

REVISITING THE EFFECT OF BUDGET DEFICIT ON THE CURRENT ACCOUNT DEFICIT IN TÜRKİYE: EMPIRICAL EVIDENCE FROM 1990 TO 2023

1. INTRODUCTION

The effect of the budget deficit on the current account balance is widely debated in economics, particularly within the context of the traditional and Ricardian views. The traditional view, following Mundell (1963) and Fleming (1962), argues that increases in the budget deficit lead to current account deficits. According to this view, fiscal expansion attracts foreign capital inflows. These inflows increase the real exchange rate under flexible exchange rate regimes, ultimately causing a decline in net exports. Under fixed exchange rates, however, fiscal expansion generates higher real income (or prices), which leads to current account deficits (Miller and Russek, 1989: 97-98). In contrast, the Ricardian view argues that the budget deficit does not affect the current account balance (Barro, 1989: 39). According to another view, an increase in the budget deficit will increase the fiat money supply and thus private savings (Wray, 1998: 84). In this case, the resulting savings surplus may be expected a recovery in the current account deficit.

This paper presents findings that differ from those of other studies. Neither the traditional nor the Ricardian view explains the results. This paper aims to provide an alternative explanation for the effect of the budget deficit on the current account balance for Türkiye. Time series methods and data spanning 1990 to 2023 are utilized. The dataset begins in 1990 because the Turkish government liberalized capital movements shortly before this year. The structure of the paper is as follows: The first section outlines the trajectory of financial and economic indicators during the analysis period of 1990-2023, along with a review of the relevant empirical literature. The second and third sections introduce the models and methods used in the econometric analysis, followed by the presentation of the findings. The final section offers a discussion of the results.

2. METHODS

As an empirical technique, we construct the Autoregressive Distributed Lag (ARDL) cointegration model proposed by Pesaran et al. (2001), which can be used for cointegrated regressors at I(1) and I(0) level. Also, we use the cointegration test allowing breaks proposed by Maki (2012) and, the Fully Modified Least Squares (FMOLS) estimator proposed by Phillips (1995).

In the first step, we test the integration order of the variables by using PP (Phillips-Perron) and Lee and Strazicich (2003) unit root tests. Then, we run the suitable cointegration method based on the results of the unit root tests. Finally, we estimate the parameters of regressors in the models.

3. RESULTS

The results of this paper indicate that the relationship between the budget deficit and the current account deficit is different phenomenon for period 1990-2023. Therefore, this relationship cannot be the traditional and Ricardian view. Because the findings show that increasing the budget deficit reduces the current deficit. There are two possible explanations for this result.

The first is that the budget deficit is perceived as an indicator of risk by economic agents. An increase in the budget deficit signals that risks are rising and this situation accelerates the escaping of economic agents from the local currency. Finally, depreciated local currency positively affects the current account balance. The risks implied by the budget deficit must have been significant for foreign investors as well. This is evident from the increase in direct and portfolio capital inflows to the country since 2003, which marked the beginning of recovery in the budget deficit. Finally, it is observed that the impact of recovery in the budget balance on capital inflows is closely tied to the country's credibility.

Another explanation is that the budget deficit has a reducing effect on the current account deficit by increasing private savings. The findings of the study, together with the course of private savings, budget deficit and current account deficit over time shown in Figure 1, support this explanation.

4. DISCUSSION

When examining certain economic indicators in Türkiye between 1990 and 2023, it becomes apparent that periods characterized by high budget deficits tend to coincide with relatively high real exchange rates and low current account deficits. Conversely, during periods of low budget deficits, the opposite pattern emerges. This observation suggests that changes in the budget balance may influence foreign capital inflows. Specifically, capital inflows appear to be more responsive to enhanced credibility stemming from fiscal discipline than to high interest rates associated with large budget deficits.

The results of the econometric analysis conducted for the 1990-2023 period as part of this study indicate that the relationship between an increase in the budget deficit and the current account deficit does not exhibit the expected positive correlation. Instead, it appears to be negative. This outcome is likely attributed to the impact of real exchange rates and savings—key determinants of the current account balance. Several studies reaching similar conclusions provide empirical evidence supporting this view (Aloryito et al., 2016; Erceg et al., 2005; Kim and Roubini, 2008). Consequently, this study also investigates the effects of an increase in the budget deficit on the real exchange rate and private savings. The findings reinforce the conclusion that a rise in the budget deficit contributes to a reduction in the current account deficit.

CONCLUSION

The effect of the budget deficit on the current account deficit is commonly explained through an increase in real income and a decrease in the real exchange rate resulting from higher interest rates. In both scenarios, it is argued that the rise in imports will consequently lead to a widening of the current account deficit. This study examines the impact of budget deficit increases on the current account balance in Türkiye following the liberalization of capital movements in 1989. While the majority of empirical studies in the existing literature suggest that budget deficits lead to an increased current account deficit, this study provides alternative evidence. Specifically, it finds that an increase in the budget deficit actually improves the current account balance, likely through mechanisms involving private savings and the real exchange rate.

KAYNAKÇA

- Akan, R. (2024). Türkiye’de İkiz Açık Hipotezinin Nedensellik Analizi. *JOEEP: Journal of Emerging Economies and Policy*, 9(2), 148-157.
- Aksu, H. ve Başar, S. (2009). Türkiye için ikiz açıklar hipotezi'nin tahmini: Bir sınır testi yaklaşımı. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 64(4), 1-14.
- Aloryito, G., Senadza, B. ve Nketiah-Amponsah, E. (2016) Testing the Twin Deficits Hypothesis: Effect of Fiscal Balance on Current Account Balance—A Panel Analysis of Sub-Saharan Africa. *Modern Economy*, 7, 945-954.
- Ay, A., Karaçor, Z., Mucuk, M. ve Erdoğan, S. (2004). Bütçe Açığı- Cari İşlemler Açığı Arasındaki İlişki: Türkiye Örneği 1992-2003. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12(12): 75-82.
- Aydın, B. ve Afsal, M. Ş. (2018). Türkiye’de İkiz Açık Hipotezi: Toda-Yamamoto Nedensellik Yaklaşımı / The Twin Deficit Hypothesis In Türkiye: Toda-Yamamoto Causality Approach. *Uluslararası Ekonomi İşletme ve Politika Dergisi*, 2(2), 231-240.
- Barro, R. J. (1989). The Ricardian Approach to Budget Deficits. *Journal of Economic Perspectives*, 3(2), 37-54.
- Bilman, M. E. (2021), “Are Budget and Current Account Deficits Twins in Türkiye? Evidence From Residual-Based Fourier Cointegration and Fourier Causality Analyses”, *Sosyoekonomi*, 29(49): 199-215.
- Bolat, S., Belke, M. ve Aras, O. (2011). Türkiye’de ikiz açık hipotezinin geçerliliği: Sınır testi yaklaşımı. *Maliye Dergisi*, 161, 347-364.
- Çil, A. B. ve Dülger, F. (2017). İstikrarlılık ve Eşbütünleşme Testleri ile Satın Alma Gücü Paritesi Hipotezinin Türkiye Ekonomisi için Sınanması. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 19 (3), 998-1020.
- Erceg C.J., Guerrieri, L. and Gust, C. (2005) Expansionary Fiscal Shocks and the Current Account. International Finance Discussion Papers 825, Board of Governors of the Federal Reserve System, Washington DC.
- Erer, E. (2022). İkiz açık hipotezi Türkiye’de geçerliliği: Zamanla değişen nedensellik analizi. *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 24(3), 1291-1326.
- Fleming, J. M. (1962). Domestic Financial Policies Under Fixed and Under Floating Exchange Rates. *International Monetary Fund Staff Papers*, 9(3), 369-379.
- Hacker, R. S., & Hatemi-J, A. (2006). Tests for causality between integrated variables using asymptotic and bootstrap distributions: theory and application. *Applied Economics*, 38(13), 1489–1500.
- İnançlı, S. ve Torusdağ, M. (2021). Cari açık - bütçe açığı ve faiz oranı ilişkisi bağlamında ikiz açık ve üçüz açık hipotezinin geçerliliği: 1990-2019 Dönemi Türkiye örneği. *Sosyoekonomi*, 29(50), 299-315.
- İpek, E. ve Kızılgöl, Ö. A. (2016). Türkiye Ekonomisinde Üçüz Açık. *Ege Akademik Bakış*, 16(3), 425-442.
- İyidoğan, P. V. ve Erkam, S. (2013). İkiz açıklar hipotezi: Türkiye için ampirik bir inceleme (1987-2005). *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 15, 39-48.

- Kâhiloğulları, A. ve Akça, İ. E. (2021). Cari Açık ve Bütçe Açığı İlişkisi: Türkiye Örneği. *Gaziantep Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 3(2), 137-151.
- Karaş, G. (2024). Bütçe Açığı ve Cari Açık Arasındaki İlişkinin Analizi: Türkiye Örneği (1975-2020), *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 79, 276-288.
- Kılavuz, E. ve Dumrul, Y. (2012). İkiz Açıklar Hipotezinin Geçerliliği: Teori ve Uygulama. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi*, 26(3-4), 239-258.
- Kim, S. and Roubini, N. (2008). Twin Deficit or Twin Divergence? Fiscal Policy, Current Account, and Real Exchange Rate in the U.S. *Journal of International Economics*, 74, 362-383.
- Lee, J. ve Strazicich, M. C. (2003). Minimum Lagrange Multiplier Unit Root Test with Two Structural Breaks. *The Review of Economics and Statistics*, 85(4): 1082-1089.
- MacKinnon, J. G. (1996). Numerical Distribution Functions for Unit Root and Cointegration Tests. *Journal of Applied Econometrics*, 11(6), 601-618.
- Maki, D. (2012). Tests for Cointegration Allowing for an Unknown Number of Breaks. *Economic Modelling*, 29(5), 2011-2015.
- Mangır, F. (2012). Türkiye İçin İkiz Açıklar Hipotezi Testi (1980-2011). *Niğde Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 5(2), 136-149.
- Mert, M. ve Çağlar, A. E. (2019). *Eviews ve Gauss Uygulamalı Zaman Serileri Analizi*, Ankara, Detay Yayıncılık.
- Miller, S. M., ve Russek, F. S. (1989). *Are The Twin Deficits Really Related?* *Contemporary Economic Policy*, 7(4), 91-115.
- Mundell, R. A. (1963). Capital Mobility and Stabilization Policy under Fixed and Flexible Exchange Rates. *The Canadian Journal of Economics and Political Science / Revue Canadienne d'Economie et de Science Politique*, 29(4), 475-485.
- Özmen, M. ve Biçer, B. (2015). Türkiye için İkiz Açıkların Ekonometrik Analizi. *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 24(2): 279-294.
- Pesaran, M. H., Shin, Y., ve Smith, R. J. (2001). Bounds Testing Approaches to the Analysis of Level Relationships. *Journal of Applied Econometrics*, 16(3), 289-326.
- Phillips, P.C. (1995). Fully Modified Least Squares and Vector Autoregression. *Econometrica: Journal of the Econometric Society*, 63(5), 1023-1078.
- Sever E. ve Demir M. (2007). Türkiye’de Bütçe Açığı ile Cari Açık Arasındaki İlişkilerin VAR Analizi ile İncelenmesi. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, 2(1), 47-63.
- Şahin, D. (2015). İkiz açık hipotezinin geçerliliği: Türkiye örneği (1995-2013). *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 22(1), 49-59.
- Şen, S. (2024). Cari İşlemler Dengesi ve Maliye Politikası İlişkisi: Türkiye için Vektör Otoregresif Bir Analiz. *Mali Çözüm* 34(183): 791-814.
- Taş, S. ve Yılmaz, T. (2015). İkiz Açık Teoremi ve Türkiye Uygulaması. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 5(1), 73-94.

- Uysal, D. ve Topallı, N. (2014). İkiz Açık Hipotezi: Türkiye. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*, 10(1-2), 201-214.
- Ümit Ö. A. ve Yıldırım K. (2008). İkiz Açıklar Hipotezi: Türkiye Analizi, *İktisat İşletme ve Finans*, 23(267), ss.116-132.
- Üzümcü, A. ve Kanca, O. C. (2013). İkiz açık hipotezi: Türkiye üzerine bir uygulama (1980- 2012). *İnönü Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(1), 17-42.
- Yılmaz, H. ve Tütüncü, A. (2020), Türkiye’de Bütçe Açığı – Cari Açık İlişkisi: Zamanla Değişen Nedensellik Testi (1975-2017), *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, 15(1): 47-60.

KATKI ORANI / CONTRIBUTION RATE	AÇIKLAMA / EXPLANATION	KATKIDA BULUNANLAR / CONTRIBUTORS
Fikir veya Kavram / <i>Idea or Notion</i>	Araştırma hipotezini veya fikrini oluşturmak / <i>Form the research hypothesis or idea</i>	Burak DOĞANGÜN Yasin KARADENİZ
Tasarım / <i>Design</i>	Yöntemi, ölçeği ve deseni tasarlamak / <i>Designing method, scale and pattern</i>	Burak DOĞANGÜN Yasin KARADENİZ
Veri Toplama ve İşleme / <i>Data Collecting and Processing</i>	Verileri toplamak, düzenlenmek ve raporlamak / <i>Collecting, organizing and reporting data</i>	Burak DOĞANGÜN Yasin KARADENİZ
Tartışma ve Yorum / <i>Discussion and Interpretation</i>	Bulguların değerlendirilmesinde ve sonuçlandırılmasında sorumluluk almak / <i>Taking responsibility in evaluating and finalizing the findings</i>	Burak DOĞANGÜN Yasin KARADENİZ
Literatür Taraması / <i>Literature Review</i>	Çalışma için gerekli literatürü taramak / <i>Review the literature required for the study</i>	Burak DOĞANGÜN Yasin KARADENİZ